

**I. EDYKT PRZECIW HERETYKOM**

Mandat trzeci tegoż króla Zygmunta Augusta strony także heretyków w Parcowie 1564.

Zygmunt August etc. Wszystkim wojewodom, kasztelanom, starostom, burmistrzom, raicom, woitom, ławnikom i wszem wobec urzędnikom, tak po zamcech i po miastach i wsiach kędykolwiek w Koronie i w państwach Naszych, uprzejmie i wiernie Nam miłym łaskę Naszą Królewską. Uprzejmie, wiernie mili! Z wielu postronnych tak dawnych, iako świeżych historii i na koniec już z własnego doświadczenia Naszego, na oko to widzimy, iż wiara wszelaka albo iaka zowiemy religia, gdzie wszyscy na nią zgodnie przestawać będą, tedy stanowi i zachowywa ony państwa w swej mierze. A zasię tedy gdzieby mimo niekażdemu nową wiarę wnosić w Rzeczypospolitą, albo się też i chwycić wolno było, tedy ta rzecz, ieśli która insza barziej i niszczy namocniejsze państwa. Ci ieśli każda a nakoniec i pogańska religia sprawić może, daleko więcej nasza Chrześcijańska, która iako sama prawdziwa religia iest, tak tedy gdzie iednako dzierzana a zgodnie w iedności Kościoła powszechnego wyznawana będzie, iawne błogosławieństwo Boże za sobą ciągnie, gdzie różnie a niezgodnie iawne przeklęstwo. Iakoż się to z pamięci tak Naszej iako przodków Naszych iasnie pokazać może, iż póki za przodków Naszych o wierze iednostaine rozumienie w ludziach było, poty też na prawo, na urząd, na wstyd przyrodzona wielka między ludźmi baczność była, a zatym sprawy ich wszystkie pospolite i osobiwe, wiadomym prawie szczęściem od Pana Boga i zaczą sławą postronnych ludzi ozdobnione były i tak iż tym wszystek tak szeroki okrąg i ta wszystka tak świetna ozdoba państw Naszych, która na ten czas za łaską Bożą do rąk Naszych przysła, możemy rzec, że przez samą Chrześcijańską wiarę zgodną i z przodka nabytą, i przez sześć set lat aż do tych czasów dochowana była. Gdzie zasie przez te kilka lat, gdyśmy boiaźni przeciw Panu Bogu i powinnowactwa przeciw niemu swego zapomnieli, pomieszawszy się rozumy, wiarami, uirzy kto sie iedno przypatrzeć chce, iako i prawa ztępiały, urząd powagę swą stracił i wstyd przyrodzony a posłuszeństwo wygasło, za czem i My w niesprawie i Rzeczypospolita w takim odmencie i zamieszaniu została, iż się czasem i na dobrą radę zdobydź, a częstokroć co się dobrze urodzi, to ku skutkowi swemu trudno mamy przywieść, co bez pochyby za sprawiedliwym gniewem i karaniem Boskim na Nas przyszło. Albowiem iż się cierpiało do tych miast ludziom lekkim, iawnie przeciw Maiestatowi Boskiemu i kościołowi chrześcijańskiemu powszechnemu bluźnierstwo, którzy niewiedzieć skąd się wzięwszy, nie tylko iuż nie sprawy Boskie, a tajemnice i świętości wiary naszej szafować, ale i samemu Synowi Bożemu iawnie urągać śmieją, a co od ludzkiego i anielskiego rozumu zakryto, w tym zamysły swymi szperać się ważą. Przeto snąc Pan Bog i w tych potocznych a ku Rzeczypospolitej należących sprawach pomieszał zmysły nasze, iż rzadko co ku statecznemu i Rzeczypospolitej dobremu końcu przywieść możemy. A tak za zgodną radą senatorów wszystkich, którzy tu przy Nas na tym walnym sejmie par-cowskim byli, dekretem Naszym sejmowym to naiduiemy i srodze rozkazuiemy. Aby wszyscy cudzoziemcy, którzy dla religiej inszych królestw albo państw tu do Nas zbiegli, a którzy się od powszechniej Wiary Chrześcijańskiej odłączywszy, nową iakąkolwiek naukę około wiary, tak w osobności iako w zborzech, a tak słowy iako pismem podawają, ci wszyscy aby nadal po świętym Michale dnia trzeciego [I X 1564] ze wszęch państw Naszych wyciągnęli. Które My iuż tym dekretem Naszym precz z ziemie wywoływamy i wywołanymi skazuiemy, opowiadając to każdemu z nich, iż gdzieby tu który po tym czasie widzian albo nalezion był, taki wszędzie przez urząd Nasz starości bran, sądzon i iako inszy złoczyńca karan być ma. A nadto, ieśliby go i od kogo inszego niż od Urzędu Naszego co takiego podkało, tedy nikogo iedno sam siebie, winować nie ma. Bo iuż dalej konieczne cierpieć nie możemy, aby przez wszeteczność tych zbiegłych a lekkich ludzi, Pan Bog nas wszystkie i Koronę Naszą, której Nas stróżem postawił, dłużej karać nie miał. Czego ieśliby więc starostowie wedle tego dekretu Naszego nie dojrżeli, folgując w tym komu albo zgoła urzędów swych nie pilnując, tedy My przeciwko takim, iako

nr 2939, do s. 175, nr 3024, a w t. V, vol. 2, s. 295, nr 9440, do s. 297, nr 9464. Z drobnych tych spraw na uwagę zasługuje zapiska nr 9444 na s. 296: *Privilegium novum super translatione villarum Kurdwanovvo et Pędzichow ex iure Polanico in ius Theutonicum vicarii ecclesiae cathedralis Cracoviensis*.

przeciwko tym urzędnikom, którzy z urzędu swego uchwały sejmowej exekwować nie chcą, postąpić i karać ich będziem. A zatyms<sup>a</sup> też poddanym Naszym, a zwłaszcza innego stanu ludziom rozkazujemy, aby się nowym a cudzoziemskim naukom żadnym na inszą Ewangelią nad tę, którą z przodku do Królestwa tego wniesiono i Nam przez ręce podana jest, uwodzić nie dopuszczali, ale jako poddaność Naszą i inszymi znaki w Rzeczypospolitej wyznawają, tak też aby religiej i wiary naszej, którą od przodków wzięwszy statecznego trzymania naszladowali, a zwłaszcza aby się strzegli, żeby przymiotem tej nowej a iadowitej sekty zarażać<sup>b</sup> się nie dali. Która sekta hardzie o sobie rozumiejąc, bezpiecznie usta swe w niebo podniosła i o wiecznym, niezmiernym i niezrozumianym Bóstwie tego pospolitemu człeku podawać się nie wstyda, co i nadętość wielką w sobie zamyka i kacerstwo<sup>c</sup>. W czym gdzieby się więc tym mandatem Naszym hamować nie chcieli, tedy My potym surowsze mandaty do urzędników Naszych dać rozkażemy, aby każdego powściągnęli, a niczego przedsiębrać nie dopuszczali, coby przeciwko naszym i powszechnego Kościoła naszego Chrześcijańskiego zwyczajowi było a zamieszanie iakie pospolite uczynić mogło. Ażeby więc kto niewiedomością tych rzeczy uchodzić potym nie chciał, rozkazujemy wszystkim na przodku mianowanym, aby ten dekret Nasz wszędzie publicować i wożnym obwołać wedle obyczaju kazali, pod łaską Naszą. Dan na sejmie walnym parczowskim dnia 7 sierpnia roku Pańskiego 1564, panowania Naszego 35<sup>d</sup>.

## II. LITTERAE UNIVERSALES REGIS DE 8 VIII 1564

Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae Samogitiaeque etc. dominus et haeres. Significamus tenore praesentium universis et singulis, quibus interest, ad quos hae litterae Nostrae pervenerint, quod cum arduis negociis Reipublicae essemus a Nostris subditis eo perducti, ut unionem Coronae cum Magno Ducatu, iam pridem per praedecessores Nostros, Serenissimos Poloniae Reges, conductam et assignatam, postea vero quodam modo neglectam et intermissam, ad planiorem executionem deduceremus, in quo negotio indiximus generalia comitia Warschoviae, anno 1563 pro die Sancti Martini, quo cum omnes status Regni convenissent, venerunt quoque oratores et nuncii statuum Lituaniae. Ac post multas et longas alterutrum disceptationes de unione et consolidatione eorundem dominiorum, cum hoc negotium unionis eo tempore transigi et determinari non potuisset ea potissimum de causa, quod oratores statuum Lituaniae res tam magni momenti nequaquam ausi sunt sibi assumere et confirmare, nonnulli articuli, qui utriusque partos assensu videbantur posse differri, sunt dilati, cum non habuissent eam potestatem Litvani id omnino concludere.

Nos itaque cum in eodem negotio fuisset vehementer rogati, et praesertim a nunciis Lituaniae, ut solummodo propter istius unionis solum actum alia comitia Polonis cum Lituanis simul indiceremus, quae Nos, etiamsi bello Moscico distineremur, eorum precibus acquiescendo concessimus, et haec ipsa comitia Parczoviae pro festo Sancti Ioannis in anno 1564 indiximus, ut appareat non stetisse per Nos, quo hic tam expetitus et nobilissimus actus pro commodo utriusque dominii aliquando suum sortiretur effectum. Sed cum nuncii Lituaniae pernecessarium sibi fore dicerent, ut antea in Lituania dies comitiorum propter mutuam conferentiam constitueretur, solis tantummodo Lituanis, ut prius in suis comitiis determinarent et iam rem conclusam ad comitia Parczoviensia adferrent, flagitaverunt id a Nobis, ut in Bielsko pro festo Pentecostes ante Parczoviensia comitia, altera illis celebraremus adiecto eo, ut aliqui ex Regno Poloniae proceres et nuntiorum equestris ordinis legati eo quoque mitterentur ut, una collatis sententiis, tanto celerius Litvani eam unionem amplecterentur, quemadmodum diffusius Warschoviae tractatum est.

In quo Nos illis perquam benigniter annuendo, certos deputatos ex proceribus Poloniae et nunciis terrarum eo venire ad eos tractatus componendos iussimus. In quibus quidem comitiis Bielscensibus cum iam omnes convenissent, tam ex statibus Regni deputati, quam omnes

<sup>a</sup> Odczyt niepewny. <sup>b</sup> W rkps.: zarażać. <sup>c</sup> W rkps.: kaceystwo. <sup>d</sup> Cały ten tekst napisany jest ręką z XVII wieku.